002

films
reizen

ARCHIPEL

info@archipelvzw.be
www.archipelvzw.be

cahier

debatten
lezingen

laag laag laag

**cahier is
een uitgave
van Archipel**

INLEIDING 01
ACTIVITEITEN 17
expolab 18
stephen taylor 20
denis dujardin 22
low architecten 24
tom thys 26
jan gehl 28
nulmomenten 30
noa architecten 32
dertien12
urbain ac
adriaan d'halluin
marc martens
gijs van vaerenbergh 34
atelier bow-wow 38
bouroullec 40
maarten van severen
blaf 42
ampe.tryhou 44
office kgdvs 46
VRAAG EN ANTWOORD 49
KALENDER 70

In 2015 organiseert Archipel een werkjaar rond het thema *gelaagd*: een heel breed thema dat ruimte geeft aan tal van interpretaties. Het behoeft geen betoog, gelaagdheid is eigen aan de mens. Het zorgt voor verschillende lezingen, verschillende ervaringen.

In het woordenboek wordt *gelaagd* omschreven als *iets dat uit verschillende lagen of niveaus bestaat*. Lagen geven een gevoel van diepte en laten de toeschouwer in verschillende lezingen andere en nieuwe elementen ontdekken waardoor een verhaal / project een bepaalde complexiteit krijgt en zelfs na meerdere lezingen nog steeds fris aanvoelt. Bepaalde lagen hebben heldere kaders, andere zijn subtieler in het project verwerkt. Sommige lagen vloeien in elkaar over en hoeven ook niet direct opgemerkt te worden. Meer nog, sommige lagen mogen zelfs onopgemerkt blijven.

Gelaagdheid vereist momenten van observatie en reflectie. Gelaagdheid voegt complexiteit en meerduidigheid toe.

Gerelateerd naar architectuur behandelt *gelaagd* heel wat aspecten waarvan we er onmiddellijk een aantal kunnen opsommen, zoals ruimtelijke gelaagdheid, sociale of historische gelaagdheid, technische, programmatische, vormelijke of atmosferische gelaagdheid, interdisciplinaire, reflectieve en landschappelijke gelaagdheid. Gelaagdheid in tijd, in ecologie, gelaagdheid in verhalen en lezingen, in hiërarchie, gelaagdheid van privaat naar publiek, discipline-overschrijdende gelaagdheid, in schaal…

Een onuitputtelijke oplijsting die doet nadenken, die inzichten geeft, die andere invalshoeken in het daglicht stelt, die zoekt naar gedragen begrip, die nieuwe verhalen vertelt.

Tijdens het werkjaar 2015 van Archipel, willen we stilstaan bij wat *gelaagd* kan impliceren of teweegbrengen. Even grasduinen in vakliteratuur.

In een beschrijving van het masterplan voor de Kanaalzone Brussel schrijft Jens Aerts over het beeldbepalende historisch-industriële karakter van de site, waarvan hij de positieve eigenschappen versterkt, en de negatieve minimaliseert. "*De nieuwe transformaties en toevoegingen zetten door middel van hedendaagse architectuur de* ***gelaagdheid in de tijd*** *door.*"

Els Vervloesem schrijft over de uitdaging van The Ambition of Territory om radicaal anders over het versnipperde Vlaamse stadslandschap te gaan nadenken, in plaats van het planningsideaal van de compacte stad te volgen, "wordt met behulp van cartografie, kunst en ontwerpend onderzoek gezocht naar alternatieve visies en nieuwe ontwikkelingsscenario's vanuit het **gelaagde, horizontale verstedelijkte stadslandschap**."

Bij de voorstelling van het boek *Nieuwe moskeeën in Vlaanderen* wordt door MANA vzw en VAi ingegaan in het opzet om de **dubbele gelaagdheid** van de architectuur in de maatschappij te bekijken in toepassing op de bouw van moskeeën. "Enerzijds is een gebouw vaak een veruitwendiging van wat er van binnen leeft. De architectuur is niet te scheiden van het leven en de maatschappij waarin ze voorkomt. Aan de andere kant spelen gebouwen zelf een rol in het – letterlijk en figuurlijk – vorm geven van de maatschappij. Architectuur schépt de omgeving. De wijze waarop moskeeën gebouwd worden, bevat als het ware de potentie om de verhoudingen en contacten in de maatschappij te wijzigen en nieuwe perspectieven te uiten."

De beschrijving van het Ando Hiroshige museum ontworpen door Kengo Kuma leert ons dat Kuma een spel met de traditie speelt, met name door de **ingenieuze gelaagdheid van de houtconstructie**, waardoor een bijzonder lichtspel door dit lattenwerk in de expositieruimten doordringt, en ook het wezen van deze ruimten verandert. Bovendien zet hij verschillende materialen bewust in omdat "**ruimtelijke gelaagdheid** in wezen een architectonisch middel is om transparantie en translucentie te creëren".

In het artikel *Rauwe biefstuk op de tekentafel* in 2012 verschenen in El Croquis, schrijft Michiel Riedijk over conventies en identiteit in architectuur, over **gelaagdheid tegenover oppervlakkigheid**.

1.
‘Palimpsest’ is een term uit de handschriftkunde. Veel oude handgeschreven teksten blijken geschreven op perkament dat al eens eerder gebruikt was, voor nóg oudere teksten. De oude tekst werd er afgeschraapt om de nieuwe tekst te kunnen schrijven. Dit proces werd soms meermalen herhaald… laag op laag voortbouwen op wat er al was.

“De gelaagdheid waarin een ontwerp zowel conventioneel als onaangepast is, zowel een gentleman als een wilde, zowel glad als ruw, zowel modern als antiek, is een kwaliteit waar we keer op keer in al onze ontwerpen naar op zoek zijn, vanuit de stellige overtuiging dat architectuur moet kunnen schokken en behagen, kunnen koesteren en afstoten om binnen de *film noir* van de stedelijke samenleving betekenisvol te blijven. Onze zoektocht in de Architectuur tracht het surrealisme van alledag te verbeelden, als rauwe biefstuk op een tekentafel.”

Marc Dubois schrijft in de eulogie over het verdwijnen van het paviljoen van Toyo Ito op de Burg in Brugge, net in het jaar dat Ito de Pritzkerprijs wint: “Een grotere **gelaagdheid** kan een ontwerper niet aanbrengen, daarin ligt juist het meesterlijke van Ito’s ontwerp. Het paviljoen is letterlijk verankerd met de geschiedenis van Brugge. Ito zag het als een eerbetoon aan Van Eyck, de meesterlijke schilder die het licht wist vast te houden en te sublimeren. Een mooiere daad van respect en waardering voor het verleden valt nauwelijks voor te stellen. Met zijn ontwerp legt Ito een band met wat onder de grond ligt, wat niet zichtbaar is. Een ontwerp dient om het onzichtbare zichtbaar te maken, om vanuit de geest van de plek te handelen, de *genius loci*.”

Om te eindigen een quote van de landschapsarchitect Denis Dujardin (zie ook katern 3): “Het leven is in zijn lezing zelf een palimpsest[1]. Achter – en onder – elke lezing, schuilt mogelijkerwijze een andere lezing. Het zichtbare *grote* bestaat altijd uit lagen, die niet in de eerste lezing te zien zijn.”

Het is niet de bedoeling binnen het jaarthema van Archipel om elke lezing of activiteit in een bepaald deelaspect te schuiven of te analyseren in al zijn gelaagdheden! Absoluut niet. We willen de aandacht vestigen op de rijkdom van architectuur, van zijn inbedding in een historisch sociaal-maatschappelijke context, evenals op de ruimtelijke zoektocht, de programmatorische vernieuwing etc. We willen de ogen openen en laten voelen dat projecten blijven verrassen vanuit hun veelzijdigheid, hoe we steeds nieuwe *lezingen* van het project ontdekken, hoe geleidelijk aan steeds meer prijsgegeven wordt en het project aan diepgang wint. Uiteraard zijn er bijzondere gelaagdheden eigen aan een project of architect die de overhand kunnen nemen en een eigen *lezing* tot gevolg hebben. Archipel biedt een veelzijdig, boeiend en gevuld werkjaar 2015.

Archipel start het werkjaar met een samenwerking met de Vakgroep Architectuur en Stedenbouw van de UGent. Expolab is een onderzoeksvraagstuk naar de problematiek van het architectuur tentoonstellen. Tentoonstellingen – een heel andere lezing van het architecturaal denken – spelen vandaag een onmiskenbare rol in het architectuurdebat. Het vraagstuk culmineert in een masterclass en een tentoonstelling, beiden in samenwerking met Rotor als curator. Archipel verleent zijn samenwerking in het organiseren van drie lezingen die dit project inhoudelijk mee stofferen. Op 19 februari gaat Wouter Davidts (docent VA&S) in gesprek met Moritz Küng over diens ervaringen en projecten als architectuurcurator. Op 26 februari bespreekt Andres Lepik de tentoonstellingen die hij met het architectuurmuseum van de TU München ontwikkelde en vergelijkt deze tentoonstellingscontext met die van het MoMA of de Neue Nationalgalerie waarin hij eerder werkte. Tot slot, op 5 maart, is er een panelgesprek met de zeven architecten en ontwerpers die in het Expolabproject bestudeerd worden: aDVVT, AWB, Bovenbouw, office KGDVS, Kris Kimpe, Rotor en Richard Venlet. Dit gesprek over tentoonstellingsstrategieën uit het Belgische architectuurlandschap wordt gemodereerd door Maarten Delbeke (docent VA&S, UGent).

Op 15 maart verleent Archipel zijn steun aan de uitreiking van de Prijs voor Architectuur – West-Vlaanderen. Omdat Archipel *JONG!! West-Vlaams architectuurtalent* in de kijker wil zetten. Omdat Archipel zeer enthousiast is over het initiatief van de Provincie West-Vlaanderen en de Orde van Architecten West-Vlaanderen voor de Prijs Architectuur. Archipel is er fier op om doorheen zijn bestaansgeschiedenis steeds aandacht te hebben gehad voor jong talent en dat zij hen steeds een platform heeft geboden. Archipel wil dit blijven doen, en onderstreept dit door mede een prijs uit te reiken in de vorm van een reischeque, omdat Archipel ervan overtuigd is dat het ruimtelijk en zintuiglijk ervaren van architectuur wezenlijk deel uitmaakt van het zoeken naar de genesis van architectuur.

Op 19 maart spreekt de Britse architect **Stephen Taylor** over eigen werk. Hij slaagt erin alledaagse ervaringen op te waarderen door eenvoudige, inventieve ingrepen op gebied van ruimtelijke planning, vorm en materiaal. De rijke gelaagdheid van privaat

2.
Maxime Peeters omschrijft zichzelf als een kritische student architectuur die het gebouwde en ongebouwde onderzoekt binnen het vocabularium van architectuur door middel van beeldende kunst en kritisch schrijven.

naar publieke ruimte maakt dat zijn projecten mede het stedelijke weefsel rond zijn projecten beïnvloeden. Met een voortdurend engagement voor de sociale dimensie van architectuur, erkent het bureau het collectieve proces waarbij gebouwen en steden deel uitmaken van een economisch, sociaal en cultureel continuüm. Binnen zijn interesses ligt een grote bezorgdheid voor het directe emotionele effect dat architectuur kan hebben door zijn fysieke en picturale aanwezigheid, door keuze van materialen en constructieve directheid. Hij streeft naar een architectuur die consensueel en toch katalytisch, alledaags en toch dramatisch is. Zijn werk reikt van Schotland, over Engeland, naar Frankrijk, België en Zwitserland.

Eveneens in de maand maart begeeft Archipel zich op het domein van het landschapsontwerp. Eind jaren negentig verscheen het boek *Nieuwe Bloemen, Nieuwe Tuinen* van Michael King, waarin over een nieuwe vorm van naturalisme in de landschapsarchitectuur werd verhaald, op basis van voorbeelden van een tiental landschapsontwerpers wereldwijd. Eén van de ontwerpers die aan bod komen is de Nederlander Piet Oudolf, die verantwoordelijk is voor de plantschema's op de New Yorkse High Line. In dat boek werd ook de Vlaamse Landschapsarchitect Dujardin opgenomen. **Denis Dujardin** geeft op 26 maart een lezing over eigen werk, en spreekt over de bredere kadering van – en beschouwing op – die naturalistische *stijl*, die in de landschapsarchitectuur al een groot decennium toonaangevend aan het worden is, waarbij grassen en *natuurlijk ogende ensceneringen* het beeld bepalen, en waarbij ook gebouwen, zowel verticaal als horizontaal, alsmaar *groener* worden aangekleed.

In april (23 april) houdt opnieuw een Jong!! bureau van Vlaamse bodem, **Low architecten**, een lezing over eigen werk. Maxime Peeters[2] schreef treffend: "Low architecten, opgericht in 2005 te Antwerpen door Stijn Cockx en Tom Hindryckx, werd ooit door Mark magazine treffend omschreven als *Pragmatic Hedonism*. Met veel aandacht voor het ruwe materiaal en verfijnde afwerking creëert dit bureau geraffineerde doch eerlijke architectuur verweven in zijn vaak complexe context. Tussen rationaliteit en speelsheid ontwikkelt er zich in hun bouwwerken een unieke kwaliteit die zich op meerdere lagen laat lezen." Stijn Cockx werkte voorheen bij Vincent Van Duysen, David

Adjaye (London, UK) en B-architecten. Tom Hindryckx werkte bij Lhoas&Lhoas architectes en Metrogramma (Milaan, IT).

Begin mei (7 mei) stelt Tom Thys het kersverse bureau **Thys Vermeulen** voor. Tom Thys gaat op zoek naar nieuwe ideeën, nieuwe strategieën binnen projecten van uiteenlopende aard en omvang; van tentoonstellingen tot publieke gebouwen, van huisvestingsprojecten tot masterplannen. Ook ontwerpend onderzoek binnen zijn onderwijsopdracht aan de KU Leuven leidde tot een boeiende tentoonstelling BREUCKLAND De voorstad. Tom Thys werkte bij De Smet-Vermeulen Architecten en Peter Kint Architecten. In 2003 richtte hij samen met Adinda Van Geystelen een eigen bureau op. Sinds 2015 associeert hij zich met Jan Vermeulen, die na zijn studies aan TU Delft naar Londen trok om er te werken bij David Chipperfield Architects en Sergison Bates Architects. Jan werkte ook bij OMA en MUST. Na tien jaar in Engeland keerde hij in 2012 terug naar het vasteland en startte in Brussel Studio Jan Vermeulen, een bureau gespecialiseerd in architectuur en stedenbouw. Beide architecten slaan nu de handen in elkaar. De associatie tussen beide sterke architecten zal nog voor verrassingen zorgen.

In 2015 vindt te Brugge voor het eerste sedert 40 jaar opnieuw een hedendaagse architectuur en kunsttriënnale plaats. In 1968 organiseerde het Brugse stadsbestuur, samen met de provincie West-Vlaanderen, voor het eerst een Triënnale voor Plastische Kunst. In 1971 en 1974 volgden een tweede en derde editie. De triënnales richtten zich specifiek op de toenmalige Belgische hedendaagse kunst. Er waren opmerkelijke deelnames van toen nog relatief onbekende kunstenaars als Marcel Broodthaers, Panamarenko, Jef Geys en Jacques Charlier. Veertig jaar na de derde triënnale krijgt het project een tweede leven. Het thema voor de editie van 2015 luidt *Tussen utopie en dystopie: De stad als oplossing of als probleem?* “De Triënnale Brugge 2015 gaat aan de slag met dit boeiende en actuele fenomeen in het unieke kader van een beschermde historische stad. Centraal staat de vraag naar de toekomstige identiteit van de stad en haar mogelijke rol binnen de oprukkende verstedelijking”. De Triënnale Brugge 2015 zal plaatsvinden van 20 mei tot 18 oktober 2015. Archipel verzorgt in totaal drie lezingen binnen deze context.

3.
Docent aan de kunsthumaniora Sint-Lucas.

Op 20 mei komt de gerenommeerde Deense architect/ruimtelijke planner Jan Gehl ter gelegenheid van de opening van de triënnale naar Brugge om een lezing te geven over leefbare steden in de eenentwintigste eeuw. Wat betekent duurzaamheid als we het over steden en openbare ruimte hebben? Is het voldoende om met duurzame materialen te werken of te pleiten voor meer voetgangers en fietsers? Of zijn steden die op menselijke maat zijn gebouwd per definitie duurzaam? En wat betekent dit dan concreet voor de ontwerper van de openbare ruimte? Zijn boek *Cities for People* en de film die hij maakte samen met regisseur Andreas Dalsgaard *The Human Scale* kennen een internationaal succes. Gehl wil inspelen op de vraag van de triënnale "wat zou er gebeuren mochten de vijf miljoen bezoekers die op jaarbasis in Brugge langskomen, plots beslissen er te blijven wonen? Kan het charmante, *middeleeuwse* Brugge een inspiratiebron vormen voor de globaal oprukkende megasteden? Of valt er helemaal niet te ontsnappen aan de duistere kanten van monstersteden?"

Op 4–5–6–7 juni werkt Archipel samen met de Faculteit Architectuur van de KU Leuven Campus Sint-Lucas Gent/ Brussel rond een generatie architecten die aan haar campussen, het toenmalige Sint-Lucas, in 1974 afgestudeerd zijn. Het gaat hierbij om Paul Robbrecht, Marie-José Van Hee, Marc Dubois, Jan Maenhout, Luc Devos, William Lievens, Paul Lievevrouw en Francis Glorieux. Ook Marc Felix, Christian Kieckens en Gilbert Decouvreur[3], die jaren lesgaven op het instituut, maken deel uit van deze generatie. Guy Mouton en Patrick Lints vervoegden het team. Allen docenten die de Faculteit Architectuur binnenkort verlaten, maar daar ontegensprekelijk hun stempel drukten in de soms meer dan 30 jaar dat zij er actief waren. Zij gaven vanuit hun eigen architectuurpraktijk of ervaring vorm aan de eigenheid en het karakter van Sint-Lucas. Al in de jaren 1980 ontwikkelde deze generatie een onderzoeksgerichte ontwerpattitude die zich vanuit een bewustzijn van traditie richt op de autonome logica van de architectuur. De focus lag op het onderzoek naar morfologie en ruimtelijkheid, typologie en bewoonbaarheid. De relatie met kunst enerzijds en ambachtelijkheid anderzijds stond hier centraal. Steeds werd er gestreefd naar een architectonisch ontwerp waarbij de realiteit van het bouwen vooropstond, vanuit een onlosmakende verwevenheid van concept en structuur op

4. Tekst is tot stand gekomen met medewerking van Caroline Voet.

5. gijsvanvaerenbergh.com

alle niveaus. Het is deze erfenis die nu verankerd zit in de Faculteit Architectuur van de KU Leuven, en er nog steeds de kracht van uitmaakt.

Bij de reeks evenementen ligt de focus op het thema **nul-moment** (m0ment), waarbij wordt gegraven naar de uitgangsposities van architectuur en kunst. De generatie van 1974 keert hierbij terug naar de momenten die tekenend zijn geweest voor hun visie en vorming. Ze spreken over hun eigen werk, over de genealogie en hoe die verweven zit met belangrijke inspiraties en het werk van anderen. Er staan een aantal verrassende evenementen op het programma die zullen plaatsvinden in de pandgang van *Sint-Lucas* en op diverse locaties in de stad Gent.[4]

Op 11 juni organiseert Archipel binnen de context van de Triennale Brugge een debat over **omgaan met erfgoed** binnen de historische be- en geladenheid van de stad Brugge. Haar historische gelaagdheid als plek waar menselijke activiteit en tijd gecondenseerd op elkaar inwerken, staat centraal. Vier architectenbureaus – noAarchitecten, Dertien 12 architecten, Urbain Architectencollectief en Adriaan D'Halluin (Baumschlager Eberle) – die binnen hun oeuvre in aanraking zijn gekomen met ofwel bouwen in de stad Brugge, ofwel met omgaan met erfgoed in het algemeen, stellen elk een project voor binnen deze context, waarna een debat, gemodereerd door architect-stedenbouwkundige Marc Martens, zal worden gevoerd. Bij goed weer zal dit debat plaatsvinden op het ponton dat ter gelegenheid van de Triennale Brugge op de Brugse reien door het Japanse bureau Atelier Bow-Wow (i.s.m. Dertien 12) wordt gerealiseerd.

De opening van het academiejaar 2015-2016 gaat op 24 september gepaard met de lezing *A model practice* door het talentvolle jonge bureau **Gijs Van Vaerenbergh**. Balancerend op de lijn tussen kunst en architectuur zijn beide architecten vooral bezig met experiment, reflectie, en fysische betrokkenheid met het eindresultaat en met de input van de toeschouwer. Hun profiel luidt als volgt[5]: Gijs Van Vaerenbergh is een samenwerkingsverband opgericht door Pieterjan Gijs en Arnout Van Vaerenbergh na hun studies architectuur. Hun werk bestaat uit site-specifieke ingrepen, installaties en constructies die een wederzijdse interactie met de omgeving tot stand brengen.

Dat levert een artistieke praktijk op die in het teken staat van een onderzoek naar de fundamenten van het construeren zelf en de impact daarvan op de toeschouwer. Het duo gebruikt de architecturale taal op een oneigenlijke manier, als medium voor relatief autonome en zelfreflexieve projecten. Naast deze experimentele projecten maakt Gijs Van Vaerenbergh ook architectuurprojecten en opdrachten waarin ze de resultaten van hun experimenteel werk gebruiken. Op die manier volgen ze een traject in twee richtingen: van experiment naar architectuur en omgekeerd." Pieterjan werkte voorheen bij TOP Office, L' Escaut en Architecture Workroom Brussel; Arnout bij Ney+Partners en noAarchitecten.

Na het enorme succes van de eerste **PechaKucha** in september 2014 waarbij 11 jonge bureaus op een wervelende manier voor 450 aanwezigen hun werk en visie voorstelden, zal dit initiatief begin oktober 2015 herhaald worden met opnieuw Jong!! talent. PechaKucha is een concept dat in 2003 in Japan zijn oorsprong vond en sindsdien wereldwijd is verspreid. Een uiteenzetting volgens het PechaKucha concept houdt in dat sprekers elk in 20 slides, met 20 seconden per slide, vertellen wat hun inspireert of hun bedenkingen en/of visie overbrengen aan het publiek. Op deze wijze wordt het publiek aan een vaardig tempo geprikkeld met inzichten en ideeën en dit in een visuele, to-the-point presentatie. Een dynamische avond vol bruisende ideeën van jonge bureaus die een platform krijgen om hun werk aan het ruimere publiek bekend te maken.

Als derde evenement en tevens afsluiter van de hedendaagse architectuur en kunsttriënnale Brugge 2015 komt het Japanse bureau **Atelier Bow-Wow** op 11 oktober – de dag van de architectuur – een lezing geven over eigen werk in het Concertgebouw. Atelier Bow-Wow behoort tot de selectie gerenommeerde internationale beeldende kunstenaars en architecten die werden uitgedaagd om speciaal voor de triënnale een nieuw werk te creëren dat in de publieke ruimte geïntegreerd zal worden. Via hun verbeelding krijg je enerzijds positieve, toekomstgerichte visies op de stad en anderzijds de dystopische gevolgen van de actuele globale urbanisatie. Naast zwanen en intieme stadscharme ontdekt de bezoeker ook intrigerende, poëtische en bevreemdende kunstwerken in de Brugse binnenstad!

Andere uitgenodigde kunstenaars voor de openbare ruimte zijn o.m. Bruce Odland (US) & Sam Auinger (A) (O+A), Vibeke Jensen (NO), Song Dong (CH), Nathan Coley (UK), Studio Mumbai (IN), Tadashi Kawamata (JP) en Anne Katrine Senstad (NO).
Het opmerkelijke project van Atelier Bow-Wow vertrekt van het thema van de sanering van de Brugse reien en de daaraan verbonden mogelijke zwemactiviteiten. Hun voorstel bestaat uit een drijvende structuur op de reien die ruimte biedt voor tal van multifunctionele ontmoetingsmomenten en activiteiten (ponton voor zwemclubs, infrastructuur voor lezingen, tentoonstellingen en ontspanning). Het Japanse architectencollectief Atelier Bow-Wow werd in 1992 te Tokyo opgericht door Momoyo Kajima en Yoshiharu Tsukamoto. Het Atelier groeide de laatste decennia uit tot één van de meest innovatieve architectenbureaus ter wereld. Ze genieten vooral bekendheid door hun micro-woningen die ze integreren in de dichtbebouwde Japanse hoofdstad. Bow-Wow onderzoekt en infiltreert het stedelijk weefsel. Ze ontwerpen gebouwen en structuren die de menselijke interactie bevorderen of bestaande sociale relaties versterken.

Eind oktober vindt de **Week van het Ontwerpen** plaats in Kortrijk. Na een zeer geslaagde tiende editie van de expo *W/O – We are the next generation*, met 42 studentenprojecten uit meer dan 15 creatieve Vlaamse scholen, neemt the next generation opnieuw de Budafabriek over van 28 tot 31oktober 2015. *Bigger, better & bolder!* Een selectie van de beste studentenprojecten van creatieve onderwijsinstellingen uit de regio Kortrijk en Vlaanderen binnen de ontwerpdomeinen van productdesign, architectuur en multimediaal ontwerp uit het schooljaar 2014-2015 zullen er tentoongesteld worden. De expo wordt aangevuld met een stevig randprogramma bestaande uit lezingen, workshops, netwerkevents en veel meer! Samen met Designregio Kortrijk en Intercommunale Leiedal wordt door Archipel een gerenommeerd internationaal architectenbureau uitgenodigd voor lezing over eigen werk. Meer info volgt later.

Op zondag 15 november organiseert Archipel voor de derde maal een workshop naar aanleiding van de **Kunstendag voor Kinderen**. Op die dag kunnen families met kinderen tot 12 jaar in heel Vlaanderen en Brussel kennismaken met kunst. Dat kunst, architectuur en ruimtelijke ordening deel uitmaakt van

de leefwereld van kinderen en jongeren is evident. Toch wordt hier slechts sporadisch op een bewuste manier op ingegaan. Archipel knutselt een hele namiddag met kinderen (en hun ouders) binnen het thema van bewustwording van ruimte, duurzaamheid, recyclage…

In 2015 is het tien jaar geleden dat Maarten Van Severen overleed. Naar aanleiding hiervan roepen The Maarten Van Severen Foundation en de Vakgroep Design en Vormgeving van KASK/School of Arts Gent een leerstoel in het leven, waarmee ze de actuele betekenis van het werk van de ontwerper willen uitdragen. Archipel heeft zich geëngageerd om jaarlijks een hoofdlezing binnen deze leerstoel mee te organiseren. Dit jaar wordt de eerste leerstoel toegekend aan de gebroeders Bouroullec uit Frankrijk. **Ronan en Erwan Bouroullec** wonen en werken in Parijs sedert medio 1990. Zij zijn verbonden door hun zoektocht naar perfectie, terwijl tegelijkertijd de uitdaging om samen te werken voor deze twee zeer verschillende persoonlijkheden zeer groot is. Ze hebben een experimentele aanpak, wat cruciaal is voor hun creatieve werk, of dit nu om ruimtedesign, meubeldesign of architectonische projecten, textiele wandsystemen of extensieve collecties gaat. De Bouroullec's proberen ook bestaande ontwerpen nieuw leven in te blazen. Multifunctionaliteit speelt hierbij een grote rol, maar ook een transparant en minimalistisch design zijn onmiskenbare troeven. Ondanks het vaak erg technische karakter van hun ontwerpen streven de broers er toch naar om in harmonie te blijven met de natuur rondom hen. De lezing gaat door op 19 november.

Eveneens in november richt Archipel de blik op een jong, gedreven en dynamisch bureau uit Oudenburg. Ampe.Trybou, opgericht in 2006 door Frederiek Ampe en Lies Trybou, streeft een vernieuwende, creatieve, nuchtere architectuur en stedenbouw/natuur na (omdat elke architectuur een context heeft die er onlosmakelijk mee verbonden is) door het voortdurend in vraag stellen van zekerheden en randvoorwaarden. Belevingswaarde, leef- en/of woonkwaliteit, verschijningsvorm en beeldwaarde zijn het uitgangspunt voor elke zoektocht. Ze houden van het opzoeken van de marges, van het zoeken naar openingen binnen veelal strenge randvoorwaarden. Het resultaat is een gebouw of

een plek; universeel en het alledaagse overstijgend – ambitieus zelfs – en tegelijk nederig en dienend, persoonlijk herkenbaar, telkens weer.[6]

Eind november 2015 brengt Archipel een publicatie uit als neerslag van een intensieve samenwerking met **BLAF architecten**. Het jong, succesvol bureau uit Lokeren geleid door Bart Vanden Driessche en Lieven Nijs, is gekend omwille van zijn doorgedreven engagement, onderzoek en intuïtie in hun zoektocht naar nieuwe woonvormen en ruimtelijke strategieën met een no-nonsense passie voor duurzaamheid, ecologie en ethiek. Vanuit hun jarenlang empirisch onderzoek naar constructiemethoden met baksteen-façades voor zeer energiezuinige (en passieve) gebouwen stellen ze het toepassen van de traditionele spouwmuurconstructie in vraag. De toenemende dikte van de isolatiepaketten, maar ook de aard van de isolatie (transitie naar ecologische en minder drukvaste KWS isolatie) leiden tot dure en complexe bouwknopen om baksteengevels structureel te verankeren aan de achterliggende structuur. Spouwmuurconstructies met spouwankers en draagconsoles leveren koudebruggen op. Het thermisch onderbreken van deze verankeringselementen is duur, complex en onlogisch. BLAF architecten gaat op zoek naar een constructiemethode voor duurzame en energiezuinige gebouwen met baksteengevels. Dit boeiende proces vindt zijn neerslag in een publicatie die op een bijzondere locatie zal worden voorgesteld.[7]

Het werkjaar wordt afgesloten met een lezing over eigen werk door **Office Kersten Geers David Van Severen**. Dit Brussels bureau, in 2002 opgericht door Kersten Geers en David Van Severen, won onlangs in Lausanne de wedstrijd om het omroepgebouw van de Zwitserse radio en televisie te bouwen. Vóór de associatie werkte David bij XDGA en Kersten bij Neutelings-Riedijk Architects. Het parcours dat ze aflegden, is indrukwekkend. Het bureau won enkele belangrijke internationale wedstrijden, een nieuwe administratieve hoofdstad in Zuid-Korea en een grensovergang tussen Mexico en de VS. In 2008 vertegenwoordigde Office KGDVS België op de elfde Architectuurbiënnale van Venetië, na een wedstrijd tussen 13 jonge Belgische bureaus. Ook werden ze uitgenodigd door Herzog & de Meuron en Ai Weiwei om deel te nemen aan het

6.
Tekst tot stand gekomen op basis van een teamvoorstelling van ampe.trybou.

7.
Tekst tot stand gekomen op basis van gesprekken met en nota door BLAF architecten.

8.
Tekst tot stand gekomen via een nota van Dominique Pieters.

Ordos 100-project in China. Hun eerste solotentoonstelling *Seven Rooms* vond in 2009 plaats in deSingel. Office KGDVS werd door Kazuyo Sejima uitgenodigd om deel te nemen aan de twaalfde Architectuurbiënnale van Venetië. Hun project *garden pavilion* werd bekroond met de Zilveren Leeuw voor het meest beloftevolle jonge bureau. De projecten van Office KGDVS zijn steeds directe en precieze, ruimtelijk relevante ingrepen. De architectuur ervan mikt op de fenomenologische ervaring, los van het programma dat een gebouw incorporeert.

Naast het lezingenprogramma spreidt Archipel zijn vleugels over de grenzen heen uit en heeft in 2015 drie reizen in petto. Meer hieromtrent wordt via de website aangekondigd.

Over monumenten en individualiteit. Over het individu en monumentaliteit. Het programma voor de Archipelreis in april naar **New York en omgeving** of omgeving en New York blaast je zonder meer van je sokken. Indrukwekkende namen van twintigste-eeuwse *monumenten* stapelen zich op: Falling Water, the Glass House, Seagram building, Exeter Library, Milstein Hall, Parrish Art Museum, Julliard School… Architecturale coryfeeën passeren onbeschaamd de revue: Frank Lloyd Wright, Philip Johnson, Ludwig Mies Van der Rohe, Louis I. Kahn, OMA, Herzog & de Meuron, Diller Scofidio Renfro. Van metropool tot achterland biedt deze reis bovenal een bewustwording van monumentaliteit met soms evidente, dan weer verrassende connecties met de publieke ruimte.[8]

In de maand mei, tijdens het Hemelvaartweekend, rijdt Archipel **met de fiets door Parijs** op zoek naar pareltjes van o.a. Le Corbusier. De stad ontvouwt zich: de lanen, de parken en het groen, de gebouwen, de Seine, de mensen, de grootsheid van de lichtstad. Alles krijgt een andere dimensie, ook het werk van Le Corbusier. Het wordt een heerlijke ontdekkingstocht, Pariscyclette! “J’ai deux amours: Le Corbusier et Paris”. De trip wil echt focussen op zijn werk en brengt ons vooral naar de *rive gauche* en Boulogne-Billancourt. Op het programma staan Atelier Ozenfant, Cité de Refuge, Maison Plainex, Pavillion Suisse, Maison du Brésil, de eigen woning in Immeuble Molitor, Villa Lipchitz, Villa Cook, Maison La Roche-Jeanneret (Fondation Le Corbusier) en misschien als hoogtepunt het interieur van Maison Jaoul.

9.
Het programma wordt samengesteld door Wim Supply en prof. Dirk De Meyer (Italië-kenner verbonden aan UGent).

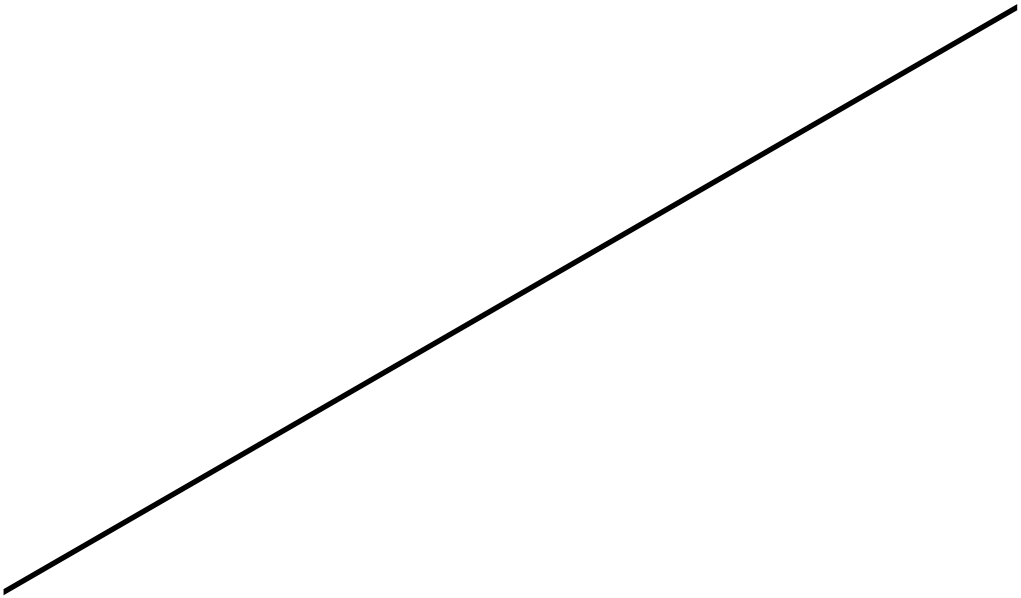
In het najaar volgt nog een **citytrip naar Milaan**, naar het laboratorium van de moderniteit.[9] Een aantal thema's die de reis zullen bepalen liggen op tafel: architectuur als bouwsteen voor een nieuwe stedelijkheid; de versmelting van kunst, design en architectuur; de hall: briljante voorbeelden van de overgang van publiek naar privaat; een radicale moderniteit voor de (hogere) burgerij. Een hele reeks verborgen parels worden onder de aandacht gebracht met een reeks *vergeten* architecten die vooral actief waren in de jaren 1920–60s: het existentialisme à la Loos van Giuseppe de Finetti, de aangepaste classicismen van Giovanni Muzio, het heroïsme van Giuseppe Terragni en Pietro Lingeri, Gio Ponti's casa all' italiana, historische referentie en moderne stad: BBPR, de puristische distillaties van traditionele elementen en de gevelcomposities van Asnago & Vender, de plastische metamorfoses en de abstracte barok van Luigi Moretti, de ambigue luxe van de condomini van Luigi Caccia Dominioni, de plasticiteit en verfijnde materialiteit van Angelo Mangiarotti, architectuur, kunst, raffinement: Giulio Minoletti, poëzie en essentie: het design van Achille Castiglioni. De trip valt binnen de periode van de Wereldtentoonstelling Milaan 2015, dat als thema *voedsel voor de planeet, energie voor het leven* draagt. Een bezoek waard!

Dit cahier is opgebouwd uit drie katernen. Naast deze inleidende tekst wordt er in het tweede katern een grafisch overzicht van de lezingen gegeven. Voor de volledige activiteitenlijst echter verwijzen we naar de kalender op pagina 70. In het derde katern stelde Archipel aan elk bureau vijf vragen over het thema *gelaagd* in de hoop een verzameling reflecties, impressies, interpretaties, visies over het thema op een eigenzinnige manier te bundelen. Archipel vroeg om minstens één vraag te beantwoorden.

En cours de route worden nog uitstappen naar projecten of bezoeken aan tentoonstellingen georganiseerd. We raden u aan het programma via de website www.archipelvzw.be te blijven volgen voor wijzigingen, aanvullingen en meer info.

Wij hebben er alvast zin in!

Hera Van Sande

ac.tivi teit en

INFO

19.02.

26.02.

05.03.

LEZINGEN

Tentoonstellen à la manière de…

NAAM
Expolab

ORGANISATOREN
Maarten Liefooghe
Stefaan Vervoort

CURATOREN
Rotor

WEBSITE
architectuur.ugent.be/portfolio/expolab

LOCATIE
Jozef Plateaustraat 22
9000 Gent

PARTNER
Vakgroep Architectuur en Stedenbouw, Universiteit Gent

LEZINGEN

expolab

Tentoonstellingen spelen vandaag een onmiskenbare rol in het architectuurdebat. Het scala aan contexten waarbinnen architectuur wordt geëxposeerd is breder dan ooit en is al lang niet meer terug te brengen tot ontwerpwedstrijden, architectenorganisaties, architectuuropleidingen en de talrijke architectuurmusea die zich rond 1980 internationaal vestigden. Vandaag verschijnen architectuurtentoonstellingen schijnbaar vanzelfsprekend in biënnales, als onderdeel van stadsfestivals of zelfs in lokale culturele centra. Daarbij lieten de afgelopen jaren meerdere Belgische architectenbureaus, curatoren, kunstenaars, think tanks en onderzoekscollectieven zich opmerken met tentoonstellingsprojecten die vaak radicaal het format en de mogelijkheden van de architectuurtentoonstelling herdachten. Een conventionele tentoonstelling op basis van vaak verkende representatietechnieken – de tekening, maquette en het beeld – is no longer done. In veel gevallen gaan de rollen van onderzoeker, curator, scenograaf en architect-auteur elkaar overlappen. De architectuurtentoonstelling kan een werk op zich worden, of net elke artistieke aanspraak vermijden. Ze kan zich puur ruimtelijk verhouden tot haar tentoonstellingslocatie, of deze locatie tot het onderwerp van een ontwerpmatige verkenning maken.

Het Expolab-project ontwikkelt een publieke reflectie op het genre en de conventies van de architectuurtentoonstelling. De complexiteit – gelaagdheid – van de architectuurtentoonstelling wordt van binnenuit verkend doorheen ontwerpen voor tentoonstelling en tentoonstellingsinfrastructuur, in lezingen en gesprekken, en in de eigenlijke productie van een tentoonstelling door de Vakgroep Architectuur en Stedenbouw (VA&S) van de Universiteit Gent. Een eerste vertrekpunt is de context van de eigen architectuuropleiding met haar productie van studentenwerk en architectuurwetenschappelijk onderzoek. Een tweede vertrekpunt vormen een selectie relevante architectuur- en ontwerppraktijken – aDVVT, AWB, Bovenbouw, Office KGDVS, Kris Kimpe, Rotor, Richard Venlet – die de afgelopen jaren interessante bijdrages leverden in het veld van de architectuurtentoonstelling.

Archipel organiseert in samenwerking met de VA&S vier lezingen en discussies met binnen- en buitenlandse curatoren en architecten. In december 2014 vond al een eerste lezing plaats door Jérémie Michael McGowan, architectuurcurator van het Nationaal Museum in Oslo. McGowan lichtte zijn zoektocht toe naar alternatieven voor de permanente presentatie van de Noorse nationale architectuurcollectie, en zijn bijdrage *Far-out Voices* voor de recente architectuurtriënnale in Oslo.

19. 02. Gesprek tussen Wouter Davidts (docent VA&S) en Moritz Küng over diens ervaringen en projecten als architectuurcurator.

26. 02. Lezing door Andres Lepik over de tentoonstellingen die hij met het architectuurmuseum van de TU München ontwikkelde en die hij vergelijkt met de tentoonstellingscontext van het MoMA of de Neue Nationalgalerie waarin hij eerder werkte.

05. 03. Panelgesprek met aDVVT, AWB, Bovenbouw, Office Kris Kimpe, Rotor en Richard Venlet die in het Expolab-project bestudeerd worden, gemodereerd door KGDVS, Maarten Delbeke (docent VA&S).

Met de steun van de Vlaamse overheid, Archipel vzw, de Vakgroep Architectuur en Stedenbouw, Faculteitsbibliotheek Ingenieurswetenschappen en Architectuur en Onderwijsinnovatiefonds UGent.

INFO

LEZING

19. 03. stephen taylor architects

LEZING

Buildings are not alone

NAAM BUREAU
Stephen Taylor Architects

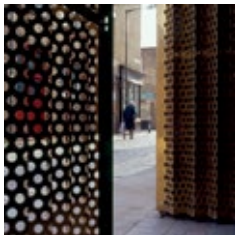
SEDERT
2002

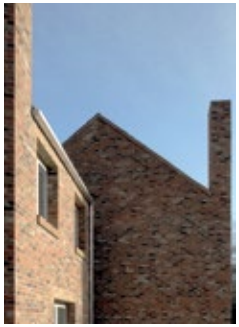
WAAR
Shoreditch, Londen

WEBSITE
stephentaylorarchitects.co.uk

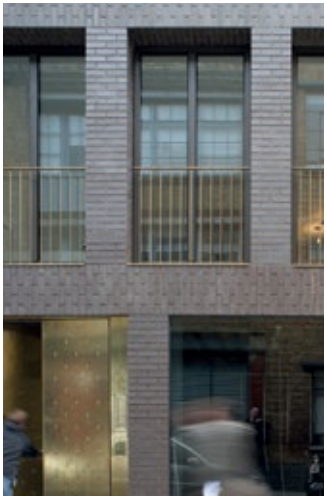
LOCATIE
Minus One
Opgeëistenlaan 455
9000 Gent

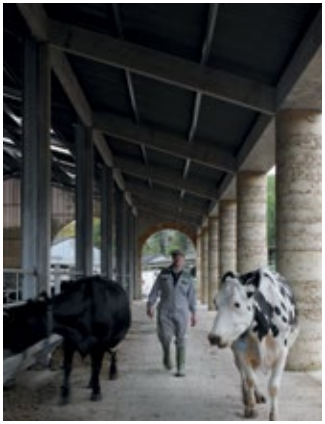

INFO

26. 03.

LEZING

denis dujardin

LEZING
Alles wordt bos

NAAM BUREAU
Denis Dujardin bvba

SEDERT
1986

WAAR
Kortrijk

WEBSITE
denisdujardin.be

LOCATIE
Minus One
Opgeëistenlaan 455
9000 Gent

INFO

23. 04.

LEZING

low architecten

LEZING
Aim high, shoot low

NAAM
Stijn Cockx
Tom Hindryckx

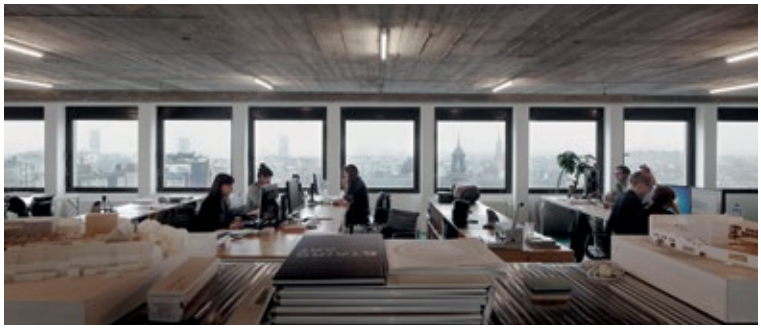
NAAM BUREAU
Low Architecten

SEDERT
2006

WAAR
Antwerpen

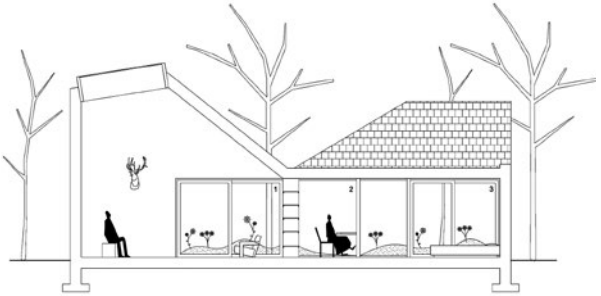
WEBSITE
low-architecten.be

LOCATIE
Minus One
Opgeëistenlaan 455
9000 Gent

INFO

07.
05.

LEZING

tom thys

LEZING

Lezing over eigen werk

NAAM
Tom Thijs
Jan Vermeulen

NAAM BUREAU
Studio Thys Vermeulen

SEDERT
2003

WAAR
Brussel

WEBSITE
studiothysvermeulen.be

LOCATIE
Minus One
Opgeëistenlaan 455
9000 Gent

INFO

20. 05.

LEZING

jan gehl

LEZING
Livable cities for the 21st century

NAAM BUREAU
Gehl Architects

SEDERT
2000

WAAR
Copenhagen (DK)
San Francisco (VS)
New York (VS)

WEBSITE
gehlarchitects.com

LOCATIE
Concertgebouw Brugge

PARTNER / KADER
Hedendaagse architectuur en kunsttriënnale Brugge 2015

INFO

EVENT

04. 06. 05 06. 06. 06 07. 06. nulmomenten

Afscheid van een generatie architecten die aan de campussen KU Leuven Faculteit Architectuur, het toenmalige Sint-Lucas, jarenlang lesgaven.

paul robbrecht
marie-josé van hee
marc dubois
marc felix
jan maenhout
luc devos
william lievens
francis glorieux
christian kieckens
guy mouton
patrick lints
paul lievevrouw
gilbert decouvreur

EVENEMENT
Ode aan generatie 1974

NAAM
Nulmomenten

ORGANISATOREN
Carl Bourgeois
Caroline Voet
Archipel

LOCATIE
Diverse locaties in Gent

PARTNER / KADER
KU Leuven Master in Architectuur Campus Gent/Brussel

INFO

11. 06.

DEBAT

omgaan met erfgoed

EVENEMENT
Omgaan met erfgoed

DEELNEMERS
noA Architecten
Architectuuratelier Dertien 12
Urbain Architectencollectief
Adriaan d'Halluin
(Baumschlager Eberle)

MODERATOR
Marc Martens
(Bureau voor Architectuur en Planning)

LOCATIE
Drijvend platform
Atelier Bow Wow
(i.s.m. Dertien 12)
in geval van mooi weer

PARTNER / KADER
Hedendaagse architectuur en kunsttriënnale Brugge 2015

noa architecten

dertien 12

urbain architectencollectief

adriaan d’halluin

INFO

24. 09.

LEZING

gijs van vaerenbergh

LEZING
A model practice

NAAM
Pieterjan Gijs
Arnout Van Vaerenbergh

BUREAU
Gijs Van Vaerenbergh

SEDERT
2008

WAAR
Leuven

WEBSITE
gijsvanvaerenbergh.com

LOCATIE
Nog te bepalen, Gent

INFO

01. 10.

LEZING

pecha kucha

LEZING

Presentatie van jonge architecten-bureaus

NAAM
Namen worden via archipelvzw.be medegedeeld

WAAR
Op locatie in Gent

PARTNER / KADER
PechaKucha Ghent

INFO

11. 10.

LEZING

atelier bow-wow

LEZING
Un-institutionalized space and actor network

NAAM
Momoyo Kajima
Yoshiharu Tsukamoto

BUREAU
Atelier Bow-Wow

SEDERT
1992

WAAR
Tokio, Japan

WEBSITE
bow-wow.jp

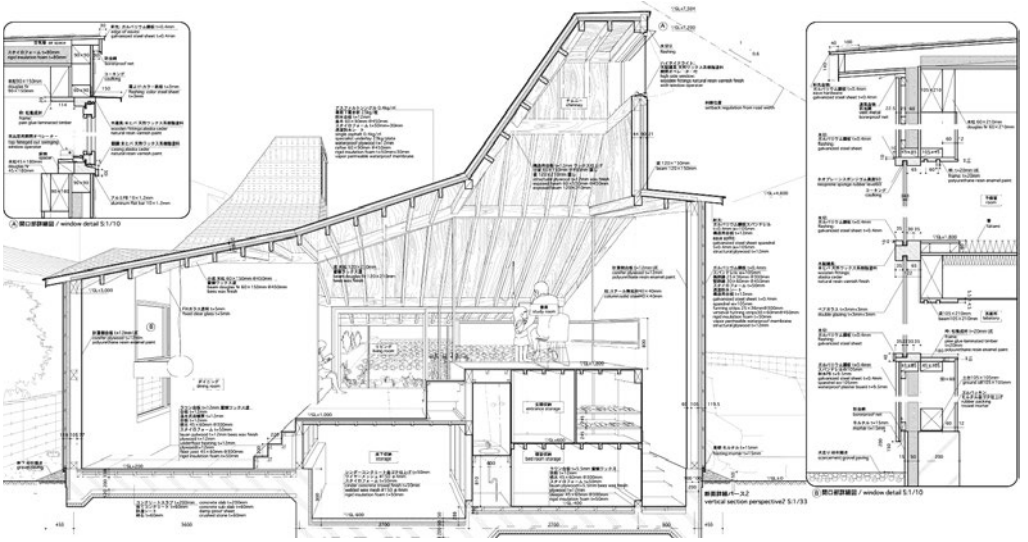
LOCATIE
Concertgebouw Brugge

PARTNER / KADER
Hedendaagse architectuur en kunsttriënnale Brugge 2015

INFO

LEZING

19. 11. ronan en erwan bouroullec

LEZING

In het kader van de 1ste editie van de leerstoel Maarten Van Severen

NAAM
Ronan Bouroullec
Erwan Bouroullec

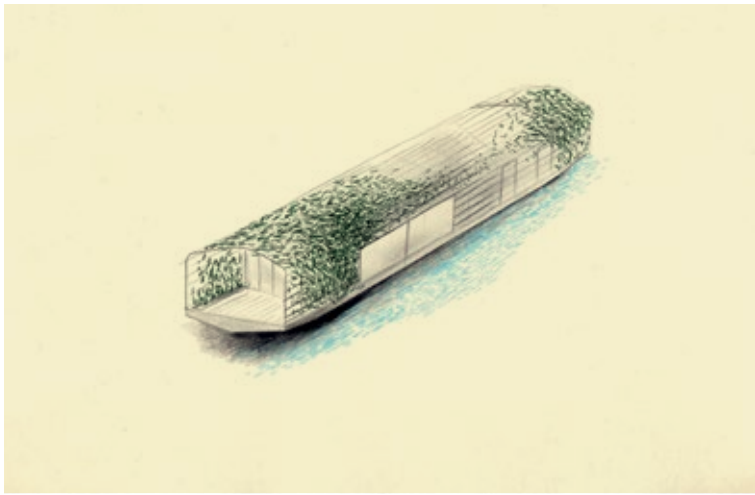
SEDERT
1997

WAAR
Parijs

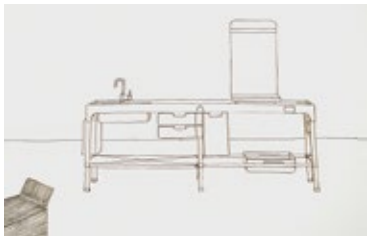
WEBSITE
maartenvanseveren.be
bouroullec.com

LOCATIE
KASK Miry zaal
Campus Bijloke
Gent

PARTNER / KADER
The Maarten Van Severen Foundation
Vakgroep Design en Vormgeving van KASK – School of Arts

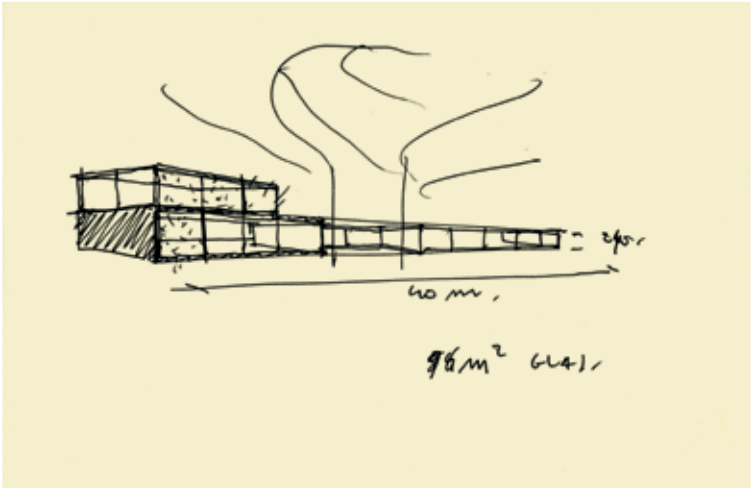

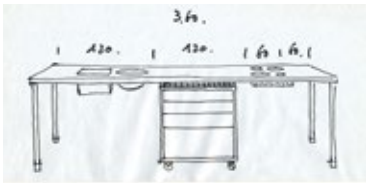
Bouroullec

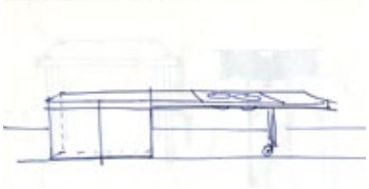
The Maarten Van Severen Foundation en de Vakgroep Design en Vormgeving van KASK – School of Arts Gent roepen een leerstoel in het leven, waarmee ze de actuele betekenis van het werk van de ontwerper willen uitdragen. De eerste leerstoel wordt toegekend aan de gebroeders Bouroullec uit Frankrijk.

Maarten Van Severen

INFO

LEZING + EVENT

_*
11.

blaf architecten

LEZING
Lezing + voorstelling publicatie *keramiek*

NAAM
Bart Vanden Driessche
Lieven Nijs

BUREAU
Blaf architecten

SEDERT
2011

WAAR
Lokeren

WEBSITE
www.blaf.be

LOCATIE
Op locatie
Nog te bepalen

* exacte datum
nog te bepalen
zie www.archipelvzw.be

INFO

27. 11.

LEZING

ampe.trybou

LEZING
Over eigen werk

NAAM
Frederiek Ampe
Lies Trybou

BUREAU
ampe.trybou architecten

SEDERT
2006

WAAR
Oudenburg

WEBSITE
ampetrybou.be

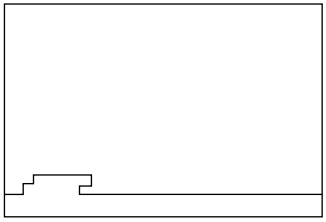
LOCATIE
Op locatie
Nog te bepalen

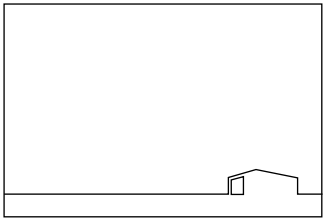

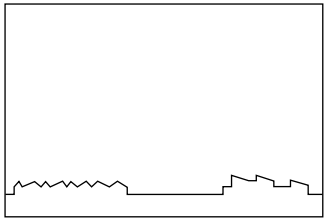

INFO

—*
12.

LEZING

office kgdvs

LEZING
Over eigen werk

NAAM
Kersten Geers
David Van Severen

BUREAU
Office Kersten Geers
David Van Severen

SEDERT
2004

WAAR
Brussel

WEBSITE
officekgdvs.com

LOCATIE
Gent
Nog te bepalen

* exacte datum
nog te bepalen
zie www.archipelvzw.be

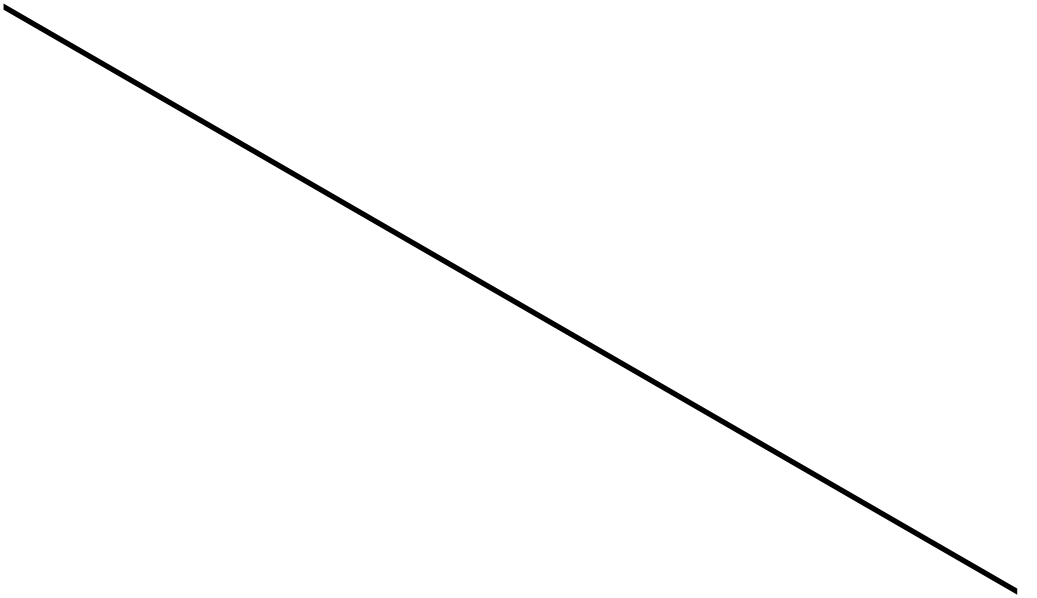

vraag
&
antwoord

VRAAG 01

Wat roept *gelaagd* in relatie tot architectuur impulsief en intuïtief bij je op?

DENIS DUJARDIN

Het leven is in zijn lezing zelf een palimpsest. Achter – en onder – elke lezing, schuilt mogelijkerwijze een andere lezing. Het zichtbare *grote* bestaat altijd uit lagen, die niet in de eerste lezing te zien zijn. In een wereld waar een beelden-infobesitas ons overspoelt, moet je vaak de tijd stopzetten om de gelaagdheid te kunnen lezen. Ogenschijnlijk vanzelfsprekende overweldigende beelden worden pas *sprekend* als je tussen en onder de regels gaat lezen. Een gebouw of een landschapsplan of tuin wordt pas interessant, als je er de gelaagde opbouw van kunt lezen. Daarvoor is scherptedenken en een onbevangen blik elementair. Die laatste is de moeilijkste, omdat het denken al te vaak doorspekt is door aannames en dogma's, die geloofwaardig gemaakt worden door mythologieën die in elke realiteit aanwezig zijn. En die mythologieën worden hierin flink geholpen door die niet aflatende hedendaagse beeldenstroom. Het beeld is verleidelijker dan de gedachte, omdat het acuut inhaakt op wat ik noem, het fantasmatisch patrimonium dat iedere mens in zich draagt.

LOW ARCHITECTEN

Architectuur is een zoektocht naar een goed antwoord op een bepaalde vraagstelling. Dit is vaak een zoektocht die – allesbehalve – lineair verloopt. Door de voorwaarden in vraag te stellen, of de vraag om te draaien, erover na te denken, te herdenken, etc. ontstaat geleidelijk een richting in een ontwerpproces die vaak uitmondt in een architectuur die helder is en zich laat vatten in een zuiver schema, maar die tegelijkertijd ook meer-dimensionaal of gelaagd is.

De context waarbinnen een ontwerp ontstaat, vormt het vertrekpunt. Die context wordt in ieder project bevraagd en afgetast. Een ontwerp kan daar op verschillende manieren mee omgaan. Op een zachte en verweven manier, verwijzend naar de karakteristieken van een plek of bestaande structuur, met een grote kans of zekerheid op een goede integratie. Evengoed kan een ontwerp die context in vraag stellen en duidelijk stelling innemen, heel uitgesproken. Het resultaat kan verrassend of minstens intrigerend zijn, gericht op de beleving van de gebruikers of van toevallige passanten die pas in tweede instantie de ruimtelijkheid of de architectuur *ervaren*. De keuze voor de ene of de andere aanpak op een bepaalde plek is een zoektocht, die tegelijkertijd ook gevoelsmatig is, beide kunnen ze leiden tot een architectuur die gelaagd is.

Die gelaagdheid in architectuur is voor ons een vanzelfsprekend engagement. Als architectuur niet langer standpunt inneemt, tegenover de context, de plek, het programma, het sociaal-maatschappelijke, de stedelijke ruimte, etc. dan kan er ook geen sprake meer zijn van enige verwondering en is de zintuigelijke sensatie ten gevolge van het *ruimtelijke* of het *architecturale*, samen met de bestaansreden van architectuur ver zoek.

TOM THYS

De eerste associatie is de meest evidente en letterlijke; dat gaat over wat meteen zichtbaar is. Een gevel is bijvoorbeeld *gelaagd* als het oog verschillende lagen onderkent. Transparantie betekent traditioneel de mate waarin je doorheen iets heen kan kijken, zoals bijvoorbeeld doorheen een volledig glazen gevel. Maar transparantie kan ook inhouden dat we de verschillende lagen van de gevel optisch kunnen onderscheiden. Door ze

1.
No Face by Dylan Ralph

2.
Jeanette I, II, III, IV, V
Source: The Art Institute of Chicago

uiteen te leggen, creëren we de illusie van een diepte, een andere vorm van transparante… Er zijn verschillende technieken binnen architectuur om die verscheidene lagen te expliciteren, zowel binnen een metselwerkarchitectuur, als met structuurgevels.

Voor een meer diepe associatie zou ik graag willen verwijzen naar een noot van Hannah Arendt naar aanleiding van de tentoonstelling van Henri Matisse in Chicago (1910-1913). De tentoonstelling *The five sculptured heads of Jeanette* toont vijf bustes van Jeanette. Elke volgende buste is een meer abstracte interpretatie van de vorige. Je zou deze reeks in twee richtingen kunnen bekijken. De traditionele interpretatie van dit werk is dat Matisse telkens een laag weghaalt om uiteindelijk tot een essentie te komen, tot de waarheid die verborgen ligt. Volgens Arendt is dit een grote fout van de twintigste-eeuwse psychologie. Het individuele ligt nu net in de verschillende lagen van verschijning.

Voor mij is het niet nodig dat architectuur één sterk idee of waarheid representeert. Wij vinden het boeiend om een fijn web van associaties te genereren. Dat kunnen vormelijke verwijzingen zijn naar typologieën, materiaalgebruik, architectuurdetails en maatverhoudingen, maar ook verwijzingen van een meer filosofische aard. Zulke verwijzingen zijn niet altijd meteen voelbaar, maar ik geloof erg dat ze de ervaring van de gebruiker van een gebouw kunnen inspireren. We bouwen voor minstens honderd jaar, het zou jammer zijn dat de waarde van het ontwerp in één moment of beeld te vatten is.

www.hannaharendtcenter.org/?p=14409#more-14409

MARC MARTENS

Gelaagdheid is voor een stedenbouwkundige een onvermijdelijke conditie. Zonder gelaagdheid, geen stedenbouw!

Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen – definitief vastgesteld in 1997, al zeventien jaar geleden! – brengt een bijzonder interessant ruimtelijk concept naar voor: de ruimtelijke structuur. Maar hoe merkwaardig: in heel dit beleidsdocument vinden we geen stevige definitie van dit centrale concept. Een poging: de ruimtelijke structuur bestaat uit het geheel van relaties tussen morfologische, historische en socio-culturele elementen die in de ruimte afleesbaar zijn. (Martens & Schreurs)

Kijk naar het landschap: je ziet heuvels en dalen, beken en rivieren, weiden en bossen. De morfologie van het landschap is in miljoenen jaren gekneed: de zee schoof op, zandbanken kwamen bloot te liggen en werden opgestuwd, er waren ongure winden uit het noorden, het regenwater sleurde leem mee naar de beekvalleien. Dan stel ik mij een groep nomaden voor. De oudste van de stam is dat ronddolen meer dan beu: laat ons hier blijven wonen, zegt hij, er is water, er is gras voor ons vee, de grond ziet er vruchtbaar uit. Het natuurlijk gelaagde landschap krijgt lagen bij: een nederzetting, een kruispunt van wegen, een marktplaats… Morfologie, geschiedenis, samenleving, cultuur…

Hoe spijtig toch dat de meeste ruimtelijke structuurplannen zo arm en stereotiep zijn. Wat een gemiste kans om bij de opmaak van een beleidsplan het wezen zelf van een dorp, een gemeente, een stad of een streek… niet te begrijpen en te verklaren.

Sectoraal denken heeft zich heel snel geïnstalleerd hoewel de auteurs van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen dit net wilden voorkomen. Iedere sector – economie, natuur, landbouw… om er maar enkele te noemen – stelt zijn afzonderlijke claims terwijl het gelijktijdig benaderen van alle lagen van de ruimte de sleutel tot duurzaamheid is.[3]

Wat mij persoonlijk zo aanspreekt in het begrip ruimtelijke structuur is het vermogen om verhalen te genereren. Uiteraard moeten we stedenbouwkundige plannen en beleidsdocumenten opmaken op basis van weloverwogen en rationele argumenten. Maar tegelijk willen mensen weten hoe de plek waar ze wonen is ontstaan, en wat hun voorouders er van gemaakt hebben. Het stelt hen in staat om mee vorm te geven aan toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen.[4]

3.
"Sustainability is a concept developed in the global political arena that attempts to achieve, simultaneously, the goals of an improved environment, a better economy, and a more just and participative society, rather than trading off any one of these against the others. While its primary context is global, sustainability is seen to be meaningful and achievable only when it is practiced through local initiatives with global significance."
Newman and Kenworthy 2003

4.
"We must be able to move back and forth in our planning work between critical/evaluative and narrative/receptive modes. We use stories as tools: to keep memory alive; to celebrate our history or identity; to derive lessons about how to act effectively; to inspire action; and, as tools of persuasion in policy debates."
Leonie Sandercock 2003

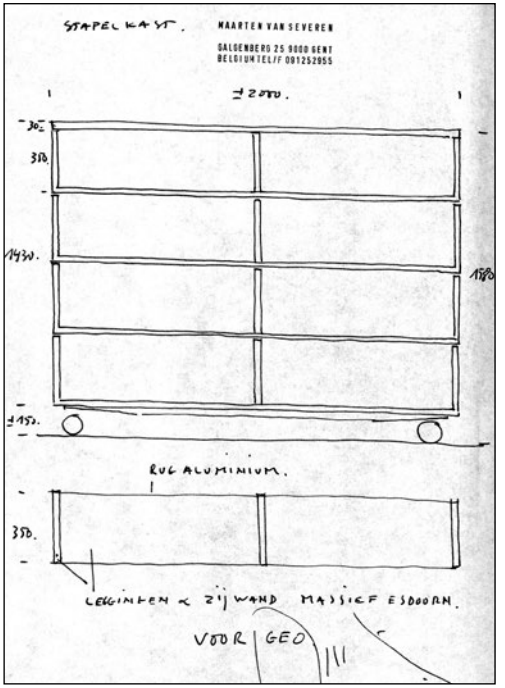
MAARTEN VAN SEVEREN FOUNDATION

Misschien heeft Maarten Van Severen het letterlijkst gestalte gegeven aan gelaagdheid met zijn Stapelkast (STK92), hoewel je pas van dichtbij ziet dat ze is opgebouwd uit vier langgerekte u-profielen, met een spleet tussen elke laag. Vele andere ontwerpen tonen dat hij van stapelen hield, niet in het minst de bibliotheek van het Van Abbemuseum, waar hij de constructie wegcijferde om al die lagen boeken maximaal tot hun recht te laten komen. Zijn Chair Number Two (CN° II), de ambachtelijk gemaakte voorloper van de .03, is het resultaat van de volgehouden beproeving om een laag multiplex of met glasvezel versterkt polyester van twee millimeter te verlijmen op een aluminium frame. De dikte van die laag bepaalde of dit ontwerp voor hem een geslaagd alternatief kon worden voor de mono material shell die hij aanvankelijk probeerde te realiseren. De bladen van de A-tafel (AT92) en de Stalen Tafel (ST93) demonstreren gelaagdheid op een vergelijkbare manier. Ze zijn als vliezen.

Bijzonder relevant is zijn voorliefde voor materialen met textuur, zoals aluminium, leer of bakeliet. Zijn houten tafels (T88W) kwamen laag na laag tot stand, door het nauwlettend naleven van een recept van opeenvolgende behandelingen met schuurpapier en boenwas, dat pas na lang experimenteren op punt was geraakt. Vernissen mocht vanzelfsprekend niet. Ook in zijn aanvankelijke omgang met kleur schuilt fascinatie voor diepte, bijvoorbeeld van het zwembadblauw van de Blue Bench (BB97), maar bij uitstek van zwart en de combinatie van schakeringen van zwart, waarnaar hij verwees met de verzamelnaam *so many blacks*. In het patroon van het tapijt (TW04) dat Vera Vermeersch naar zijn ontwerp maakte, is de gelaagdheid speels, schijnbaar bij toeval tot stand gekomen.

Meubels waren voor Maarten Van Severen ook gelaagd door wat ze betekenden voor hem. Hij koesterde souvenirs en voorwerpen waar leven in zat doordat ze sporen vertoonden van gebruik of slijtage, zoals kringen van een wijnglas op zijn houten tafel, of het keukenmesje van de grootmoeder van een vriendin waarvan het heft keer op keer was hersteld met elastiekjes. Hij was niet in de eerste plaats begaan met comfort, wel met wat een ontwerp vertelde over houdingen en gebruiken van mensen, en met de mogelijkheid die het bood tot ontmoeting.

1.
Detail Leather Lounge
The Maarten Van Severen Foundation©

2.
Tekening STK92
The Maarten Van Severen Foundation©

3.
Keukenmesje
The Maarten Van Severen Foundation©

GIJS VAN VAERENBERGH

Intuïtief roept dit voor architectuur een soort evidente kwaliteit op. Architectuur is in wezen een gelaagd antwoord op een gelaagde opgave waarbij kwalitatieve architectuur zich onderscheid door de manier waarop de verschillende lagen elkaar aanvullen en versterken.

AMPE.TRYBOU

De hedendaagse context (in de meest brede zin van het begrip) is niet éénduidig en per definitie complex; door zijn fysieke verschijning, door de (voor)geschiedenis, door de associaties die opgeroepen worden of de verlangens die bestaan, …

Gelaagdheid is het onvermijdelijke antwoord op deze complexiteit, als voorwaarde en noodzaak, onvermijdelijk en toch vanzelfsprekend. Een vanzelfsprekendheid die volgt uit zorgvuldige analyse en noeste arbeid. Tegelijk moet toegevoegd worden dat een gezochte gelaagdheid vermeden moet worden. Gelaagdheid ontstaat veeleer uit het ontleden dan wel uit het toevoegen van bijkomende lagen. Misschien moet ook niet elke laag uitgelegd worden. De verantwoording doet onmiddellijk afbreuk aan de laag. Gelaagdheid mag niet vervallen tot de verantwoording van onzuiverheid. Gelaagdheid mag – net zo min als de complexiteit van de context – ingeroepen worden als excuus voor het resultaat of de architectuur. De complexiteit van schijnbaar onverenigbare randvoorwaarden is geen probleem maar een gegeven. Onze zoektocht situeert zich in de marge van deze complexiteit. Het resultaat is een gebouw of een plek, universeel en het alledaagse overstijgend – ambitieus zelfs – en tegelijk nederig en dienend, persoonlijk herkenbaar en het alledaagse omarmend; gelaagd zo je wil…

VRAAG 02

Is gelaagdheid een engagement of eerder een evidentie?

DENIS DUJARDIN

Als ze niet vanzelfsprekend is, zou ze sowieso altijd het engagement moeten bepalen. Eenduidigheid van de inzet of van de lezing gaat in, tegen de vrijheid en de beweeglijkheid van het denken. Een eenduidig project zonder lagen, gaat in tegen een empathische interactie. Ik gebruik een vierledigheid om de claim van het landschap te duiden. Toerist, ecologist, economist en egotist. Elkeen van deze categorieën probeert zijn lezing op een landschap te projecteren. Als één van de categorieën overheerst en de claim absoluut wordt, gaat hij voorbij aan de gelaagdheid van de mogelijke lezingen. Een volwaardig landschapsproject bestaat op zijn minst uit een betrachting om die verschillende lagen in te schuiven en ze onderling in een *redelijke* verhouding te brengen.

TOM THYS

Moeilijk te kiezen, geen van beide denk ik. Misschien het resultaat van een houding? Of iets dat inherent is aan de processen die we doorlopen. In tegenstelling tot de filosofie, waar we erg geïsoleerd kunnen denken, op zoek naar een ultieme waarheid, bevinden we ons als architect midden in de actie. We belanden steeds in een specifieke situatie. We hebben als ontwerpers die veelheid aan randvoorwaarden altijd erg inspirerend gevonden; niet enkel de randvoorwaarde van de ruimtelijke context, maar bovenal ook de vragen van de bouwheer. We bouwen tenslotte voor de

uiteindelijke bewoner/gebruiker. Door deze complexiteit aan randvoorwaarden wordt elke opdracht toch weer een heel *verhaal*.

In onze architectuuropleidingen, maar ook in de realiteit van architectuurwedstrijden, zijn we er in getraind om ontwerpen heel rationeel en vereenvoudigd toe te lichten, het *idee* als een enige logische conclusie uit een simpele premisse. In mijn ervaring wordt een ontwerp zo niet geconcipieerd. Het is ook jammer de waarde van een ontwerp te moeten herleiden tot iets schematisch. Tegelijkertijd is het niet eenvoudig om de complexiteit en meerduidigheid die intrinsiek in onze ontwerpen vervat zit mee te geven op zulke korte momenten als een architectuurjury.

NOA ARCHITECTEN

Een engagement klinkt als een verplichting. Natuurlijk voelen we ons als architect *verantwoordelijk* vanuit een maatschappelijk culturele taak, maar dit voelt niet aan als een druk. Het gaat eerder vanzelf.

DERTIEN 12

Het lijkt mij evident dat elke architect/kunstenaar in se niet tégen een zekere zin van *gelaagdheid* is… noem het een evident engagement…

URBAIN ARCHITECTENCOLLECTIEF

Gelaagdheid is geen doel op zich, maar een gebrek eraan zorgt voor onbehagen en zet aan tot verder zoeken.

GIJS VAN VAERENBERGH

Een evidentie omdat elk gebouw per definitie gelaagd is. Functie, vorm, bouwtechniek, gebruik,… zitten verweven in elk gebouw. Een engagement omdat een complexe en interessante gelaagdheid van een gebouw architectuur kan maken. Hier streven wij naar in onze praktijk. We proberen zowel gelaagdheid toe te voegen op een conceptueel niveau als op niveau van de ervaring (materialiteit, licht/schaduw, tactiliteit,…).

VRAAG 03

Kan je als bureau een positie innemen over de gelaagdheid in jullie eigen werk?

DENIS DUJARDIN

Dat lijkt me een conditio sine qua non. Maar daarvoor is gerichte communicatie nodig. Die de lagen van een project blootlegt. Niet de visu, maar in het uiteenleggen van het maakproces.

TOM THYS

Het is plezierig om terug te kijken naar het eigen werk. Het bouwen heeft een zekere traagheid. We leveren nu gebouwen op, waarvan het ontwerp een vijftal jaren geleden tot stand kwam. De energie en samenstelling van de groep ontwerpers binnen het bureau evolueert eveneens. Dat kan niet anders dat dat ook de ontwerpen beïnvloedt. Het is fijn te merken dat er in de samenwerking met die verschillende mensen toch bepaalde thema's naar boven komen. Die thema's beginnen zich pas na een zekere tijd verder af te lijnen. Sommige thema's worden sterker, en andere komen meer op de achtergrond. Misschien is de uitnodiging voor de lezing welk een mooie kans om enkele verbanden terug in kaart te brengen!

NOA ARCHITECTEN

We willen gebouwen maken die direct ervaarbaar zijn. Maar dat hoeft niet te betekenen dat je meteen ook alles ziet of ervaart. We streven er naar plaatsen te ontwerpen waar je nieuwe dingen kan blijven ontdekken en beleven.

Dit kan op verschillende manieren. Je ontdekt fysieke dingen niet je niet eerder opmerkte. Plekken, hoeken, kanten, … materialen, details etc. Het thema van de-stad-in-het-gebouw pasten we toe in het stadhuis van Menen of op de stadscampus voor de faculteit Rechten voor Uhasselt maar ook in kleine programma's zoals een woning.

Daarnaast hechten we belang aan het associatieve. Betekenissen die de dingen voorbij gaan die je letterlijk ziet. Ze leggen verbindingen, zorgen voor herkenning, soms voor tegenspraak.

DERTIEN 12

In eerste instantie is de samenstelling van ons kantoor een fijne basis tot gelaagdheid: drie vennoten werken elk met hun persoonlijk getinte passie aan de diverse projecten: drie verschillende hefbomen om het unieke karakter van de initiële projectdefinitie, hoe diep verscholen het ook zit, naar boven te halen. Zo bereiken wij een constructieve blend van objectieve én subjectieve parameters, die we gedurende een gans projectverloop een (bouw)werk binnen fluisteren…

Vervolgens is de locatie van ons kantoor een bewuste keuze: geen individueel kantoor met enkel architecten, maar een tijdelijke huisvesting in een historisch geladen pand, wars van de immo-realiteit: een verlaten, maar in ruimte genereus, militair hospitaal dat wacht op een herbestemming: dit is voor ons dé plek om met andere bewoners (interieurarchitecten-calligrafen-naschoolse kinderopvang) te werken naar de ultieme setting voor creativiteit, namelijk een aangename, dagelijkse (werk) omgeving. Interdisciplinaire ontmoetingen zijn hierbij de sleutel tot rijkere ideeën.

Verder trachten wij in onze projecten zo veel als mogelijk andere mensen te betrekken. Zowel tijdens als nà het bouwproces. Tijdens het bouwproces met kunstenaars werken verhoogt de intensiteit van je projecten en houden onze ruimtelijke

discussies scherp. Één maal per jaar laten wij een kunstenaar een interventie uitvoeren in of náár een, al dan niet gebouwd, project. Het is onze interdisciplinaire spiegel: een scherpe reflectie op datgene waar wij tot voor kort tot onze nek middenin zaten, of waar wij nog moeten aan starten. Onze vinger aan de pols…

GIJS VAN VAERENBERGH

Gelaagdheid is inherent in de manier waarop wij invulling geven aan onze praktijk, die zich situeert in een grensvlak van architectuur en beeldende kunst. Onze installaties gaan over architectuur en onze architectuurprojecten zijn ook installaties.

Gelaagdheid zit in de intenties die je samen brengt bij het bedenken of ontwerpen, zowel op een conceptueel niveau als op niveau van de ervaring. Een werk als *Reading between the Lines* is hier exemplarisch voor, zoals de titel van het werk ook suggereert.

Gelaagdheid is ook de ruimte voor interpretatie die je een toeschouwer laat. Onze werken willen steeds een vrijheid van interpretatie geven aan de toeschouwer, zodat deze zijn eigen betekenislagen kan toevoegen. Op een manier kan je zeggen dat ontwerpen voor projecten bij ons evolueren naar verzelfstandigde modellen, waarbij we voldoende *weg laten*, waardoor letterlijk ruimte en transparantie ontstaat, wisselende en onstabiele beelden en figuurlijk ruimte voor interpretatie. Gelaagdheid is dan niet het toevoegen van maar net het reduceren van materiaal en concept, het naar de essentie brengen.

In alles wat we doen proberen we gelaagdheid te integreren. In de bijdrage voor het cahier hebben we een spread voorgesteld die bestaat uit twee dubbele pagina's. Door één blad te vervangen van de spiegel krijg je hetzelfde beeld, maar vervormd en in functie van de *beweging* van het lezen. Er ontstaat een gelaagdheid in de ervaring van het lezen van een boek.

VRAAG 04

Kan je je scharen achter de uitspraak dat we de dag van vandaag uitgaan van een veranderde, manier van kijken: non-lineair, gelaagd en verweven?

Zo ja, waarom?

Zo nee, waarom niet?

DENIS DUJARDIN

Die *we* in de vraagstelling is zo divers dat ik denk dat je dat niet kan veralgemenen. Je hebt de attitude en de blik van de waarnemer niet in de hand. Je kan hem wel trachten te informeren. En hem een hefboom aanbieden die *achter* het beeld laat kijken. Als het over landschap gaat, is de Tijd en de ermee samenhangende Verandering het sleutelelement. De lezing moet in dat domein altijd anticipatief zijn, want het beeld, dat zich in het *nu* voordoet, is al snel onderhevig aan de dynamiek van de natuur en de manier waarop de mens al dan niet daar op reageert. Een landschaps-lezing is altijd een anticipatieve lezing, die vooruitkijkt op wat fataal gaat volgen, indien de mens niet ingrijpt. En dat fatale is de terugname van de natuur op de anthropene laag die de mens over de aarde schuift.

TOM THYS

Je kan die vraag op verschillende manieren interpreteren. Ik heb de indruk dat de vraagstelling verwijst naar de ideeën van Deleuze. Deleuze ontwikkelde een beroemde kijk op systemen zoals een samenleving: het rizoom (wortelstok). Eigen aan de wortelstok is de heterogeniteit, het ontbreken van begin- of eindpunt, een geheel van koppelingen dat niet centraal bestuurd wordt. Een netwerk van netwerken waarin geen samenhang maar eerder fragmentatie en gelaagdheid te ontdekken valt. Een interessante kijk, maar binnen de architectuur wordt dat vaak vertaald in erg *gladde* ruimtes, waar de grenzen vervagen. In bijvoorbeeld zo ontworpen scholen verdwijnen de klaslokalen en verworden ze tot één isotrope kantooroppervlakte. Wij werken niet op die manier. We blijven geloven in de noodzaak van grenzen en in het installeren van een hiërarchie. Eerder dan *gladde* ruimtes ontwerpen we *gegroefde* ruimtes.

NOA ARCHITECTEN

Het niet-lineaire is van de mens. Het modernisme heeft ons hier ongewild beter van bewust gemaakt. De samenleving was hiërarchisch gestructureerd. De ontvoogding veranderde dit, althans dat hoopte men. De nieuwe samenleving had nieuwe vormen nodig. Het doctrinaire modernisme streefde tegelijk naar

een hoge mate van rationaliteit, functionaliteit, comfort, hygiëne. Meetbare criteria waaraan het bouwen werd getoetst. Het halen van de grootst mogelijk efficiëntie – van ergonomisch tot economisch – was de oplossing voor een betere samenleving. Maar de mens zelf werd uit het oog verloren en de economie nam de overhand. De mens kan niet worden geprogrammeerd. Men kwam stilletjes aan terug tot het besef dat de kortste afstand tussen twee punten de kromme lijn is en dat de tijd vele nuttige lagen bezit.

Het gevaar is nu dat we ons van dit alles teveel van bewust zijn geworden en dat de gelaagdheid, de kromme lijn een focus en doel op zich wordt terwijl het een natuurlijk gevolg is van hoe wij en wereld functioneren. Deze natuurlijkheid en vanzelfsprekendheid zijn we onderweg verloren. Onze intuïtie kan ons hier helpen.

DERTIEN 12

Neen, ik ga er niet van uit dat wij vandaag de dag een zo verschillende manier van kijken hebben als de generaties voor ons… mensen blijven mensen. Oudere generaties kijken met smeulende glimlach de jongere generatie tegemoet. Al decennia lang zijn mensen non-lineair, gelaagd en verweven bezig, evenals er andere zijn die met een plompe lineariteit hun werk aanpakken. Wat wij als jongere generatie wél extra meekrijgen is de steeds verder aandikkende kennis, de haast mathematische precisie en techniciteit die ingezet kan worden in nieuwe ideeën en projecten, zowel sociologisch als in materie.

GIJS VAN VAERENBERGH

Het lijkt er eerder op dat algemeen genomen de manier van kijken in onze cultuur vervlakt onder invloed van de beeldcultuur. Websites als *Archdaily* en *Dezeen* reduceren architectuur tot een set beelden.

VRAAG 05

De economische crisis enerzijds en de nood aan duurzaam omgaan met onze omgeving anderzijds zetten de architectuur-discipline wereldwijd aan tot introspectie.

Wat zijn de nieuwe noden?

—

Wat met vergrijzing?

—

Verarming?

—

Opwarming van de aarde?

—

Bewustmaken van C2C?

Is de socio-economische situatie een sturende factor in het herdenken van architectuur-typologieën en een meer gelaagd denken?

DENIS DUJARDIN

Hier worden veel facetten na elkaar opgelijst, die elk een eigen antwoord vergen. Het woord duurzaam is een veelkoppig begrip, dat ook vaak licht en modisch wordt ingezet en dat op zijn beurt ook heel veel lagen kan inhouden. Ik ben geen wetenschapper, maar mij lijkt dat het ongebreideld gebruik van de fossiele brandstoffen en de demografische explosie waar we op afstevenen, de grote factoren zijn om echt over duurzame strategieën te spreken. Beroepshalve wordt de eerste factor in de stedenbouw en de landschapsarchitectuur voor mij altijd in alle lagen van het ontwerpproces ingeschoven. Het tweede is uiteraard mondiaal en beleidsgerelateerd.

Eén van de noden die mij daagt is die van de dwanggedachte van de *groei*, ook op individueel niveau. De hebzucht is daar de morele exponent van. Het altijd maar meer willen bezitten, terwijl de dood ons onherroepelijk opwacht, is een vaak karikaturale neurose, die wild om zich heen graait. Aan mij is ze niet besteed. Ik beweer echter niet dat je ze moet inperken, want dan ondergraaf je de vrijheid van de mens, en die is elementair om ze ook aan andere toe te laten, in een maatschappelijk systeem die haar als fundament heeft ingeschreven (en waar we moeten voor waken dat ze niet

wordt opgeheven). Mensen in het Westen hebben het doorheen de geschiedenis op basisniveau nooit zo goed gehad. Reden ook waarom heelder migratiestromen ook hierheen komen. Verarming is dan ook een begrip met heel veel lagen.

Dat de socio-economische situatie een sturende factor zou moeten zijn in stedenbouw en landschapsplanning is uiteraard een heel wijd openstaande deur. Het landschap is het decorum waarin het drama van de mensheid zich afspeelt.

De laatste drie decennia zie je – mede door de bewustwording van de milieuproblematiek – dat in deze discipline een breed geïntegreerd cross-over aanpak met linken naar een scala aan diverse disciplines, fundamenteel is geworden.

Om studenten architectuur in die aanpak te laten instromen heb ik als docent aan de UCL (Louvain-la-Neuve) het vak *Lieux d'expressions* in het leven geroepen, dat net die empathische aanpak en brede kijk buiten het denk-karkas van de architectuur, elementair zijn, om in de huidige socio-economische realiteit scherp operationeel te kunnen zijn. Dat betekent kortom: rekening houden met de vele lagen van die realiteit. Ze detecteren. Er open voor staan. Inspanningen doen om ze te kunnen lezen en begrijpen.

TOM THYS

Er zijn enorme uitdagingen, en dat beginnen we met zijn allen te beseffen. Vooral in de samenwerking met de studenten op de universiteit zijn we met deze thema's bezig. We organiseren ontwerpstudio's voor thesisstudenten van de Katholieke Universiteit Leuven, waar we dieper ingaan op zulke grote vragen. We leven in een speciaal tijdsgewricht en het is spannend om als architect te voelen dat we daar ook onze verantwoordelijkheid in hebben.

De realiteit is vaak beperkter. Nieuwe ideeën botsten vaak op bestaande starre reglementeringen. Het is waanzin te beseffen hoezeer we vastzitten in bestaande stramienen. We zijn betrokken met de *pilootprojecten zorg* van de Vlaamse Bouwmeester, een erg ambitieus en interessant initiatief. Eén van de ambities is vernieuwend na te denken rond ouderenzorg in een regelluw klimaat. Maar het veranderen van dat klimaat gebeurt niet van vandaag op morgen. Daar zitten erg ingewikkelde processen achter, zowel naar regelgeving, geldstromen als maatschappelijke processen toe. Bouwen op zich gaat traag, maar de bijkomende traagheid op beleidsniveau is niet eenvoudig om

mee om te gaan. Nu, … diepe vernieuwing vraagt tijd. Op zich omarmen we de idee van traagheid. Een stabiele cultuur staat lang genoeg stil om beoordeeld te worden en om door te geven aan de volgende generatie. De vraag is natuurlijk, met de grote aangekondigde ecologische problemen, over hoeveel tijd er ons rest om daadwerkelijk het roer om te gooien.

NOA ARCHITECTEN

De economische en ecologische crisis heeft ook positieve gevolgen. De mens dacht dat de natuur beheersbaar was geworden. Dat de natuur eindelijk overwonnen was.

Maar onze relatie tot de natuur keert zich om. De natuur blijkt broos, we moeten haar beschermen. We moeten de dingen en onszelf terug hun natuurlijke maat geven.

DERTIEN 12

Wat wij gaandeweg vergeten zijn, is de manier waarop we moeten *zorgen*. Een grote individualisering, in maatschappij en een hieraan braaf beantwoordende bouwmethodiek, heeft ons als mens ver weggedreven van elkaar. Het wordt tijd dat wij elkaar terug kunnen treffen, elkaar ontmoeten, elkaar ongedwongen verrijken. Hier ligt volgens ons de sleutel tot een betere (gebouwde) maatschappij. Mixen van programma's… Muren slopen tussen projecten i.p.v. steeds maar weer nieuwe projecten (en dus nieuwe financiële zorgen) uit de grond te stampen. Een stevige herverdeling van de ruimte kan een boeiend thema worden. Projectdefinities die op het eerste zicht niet te rijmen vallen met elkaar: deze moeten we tóch trachten te verweven. Een crisis is positief… het vormt een hefboom om het roer om te gooien, te leren uit onze fouten: revolteren door te evolueren… hier ligt een grote maar haalbare uitdaging, zowel voor beleidsmakers als voor ontwerpers…

Een goed architectuurproject, of beter nog, een architectuuratelier is pas geslaagd, niet omdat het gelaagd is, maar omdat het ruimtelijke antwoorden biedt op hedendaagse, puur wetenschappelijk gemeten parametrale noden, doorspekt met een grote dosis menselijkheid, humor, subjectiviteit en zorg… voor het milieu, voor ons patrimonium, voor elkaar…

kalender werkjaar 2015

19. 02.	LEZING Gent	**expolab 1** Jozef Plateaustraat 22	
26. 02.	LEZING Gent	**expolab 2** Jozef Plateaustraat 22	
05. 03.	DEBAT Gent	**expolab 3** Jozef Plateaustraat 22	
15. 03.	PRIJS Brugge	**jonge architectuur in west-vlaanderen**	
19. 03.	LEZING Gent	**stephen taylor (GB)** Minus One, Opgeëistenlaan 455	
26. 03.	LEZING Gent	**denis dujardin** Minus One, Opgeëistenlaan 455	
02.–20. 04.	REIS New York	**new york + omgeving**	
23. 04.	LEZING Gent	**low architecten** Minus One, Opgeëistenlaan 455	
07. 05.	LEZING Gent	**tom thys** Minus One, Opgeëistenlaan 455	
14.–17. 05.	REIS Parijs	**pariscyclette**	

20. 05.	LEZING Brugge	**jan gehl (DK) – triennale** Concertgebouw	
04.–07. 06.	EVENT Gent	**nulmomenten** Sint-Lucas + diverse locatie in de stad	
11. 06.	DEBAT Brugge	**omgaan met erfgoed – triennale** NOA | DERTIEN 12 | URBAIN | D'HALLUIN Platform Atelier Bow Wow (ism Dertien12)	
24. 09.	LEZING Gent	**gijs van vaerenbergh** Nog te bepalen	
01. 10.	LEZINGEN Gentbrugge	**pechakucha gent** Nog te bepalen	
– 10.	REIS Milaan	**milaan**	
11. 10.	LEZING Brugge	**atelier bow wow – triennale** Concertgebouw	
28. 10.	LEZING Kortrijk	**week van het ontwerpen** Budafabriek, Dam 2	
15. 11.	EVENT Kortrijk	**kunstendag voor kinderen** Budafabriek, Dam 2	
19. 11.	LEZING Gent	**ronan en erwan bouroullec (FR)** THE MAARTEN VAN SEVEREN FOUNDATION KASK, Miry zaal, Campus Bijloke	
– 11.	LEZING + PUBLICATIE	**blaf** Nog te bepalen	
27. 11.	LEZING Gent	**ampe.trybou** Op locatie	
– 12.	LEZING Gent	**office kgdvs** Nog te bepalen	

COPYRIGHTS

P 19
EXPOLAB

1 Collectiepresentatie in het Nationale Museum Architectuur, Oslo
2 Tentoonstelling Jo Taillieu in de reeks *35m³ Jonge Architectuur*, deSingel, Antwerpen, 2006
3 Viering van het 50-jarige bestaan van de architectuurverzameling van de TU München, 1917

P 20–21
STEPHEN TAYLOR

1 Chance Street
© Ioana Marinescu
2 Chance Street
© Ioana Marinescu
3 Craddock
© David Grandorge
4 Charlotte Road
© Ioana Marinescu
5 Charlotte Road
© David Grandorge
6 Hadspen_Cowshed
© David Grandorge
7 Shatwell Farm Cow Shed
© David Grandorge
8 Stapleton Hall Road
© David Grandorge
9 Stapleton Hall
© Road David Grandorge

P 22–23
DENNIS DUJARDIN

1 Project Ottignies winterbeeld
© Denis Dujardin
2 Ippenburg (D)
© Denis Dujardin
4 Blauwe trap
© Denis Dujardin
5 Budabeach kortrijk
© Denis Dujardin
6 Grassenlandschap
© Denis Dujardin

P 24–25
LOW ARCHITECTEN

1 3 4 5 6 Huis voor P
© Stijn Bollaert
2 Kantoor LOW Architecten
© Stijn Bollaert
7 8 9 Little Willy B&B
© Stijn Bollaert^c
10 11 School op pootjes
© Stijn Bollaert^c

P 26–27
TOM THYS ARCHITECTEN

1 Woning Asse
© Tom Thys architecten
2 3 5 School Brugge
Tom Thys architecten i.s.m. Carton 123 architecten
© Olmo Peeters
4 School Laken
architect Tom Thys en Adinda Van Geystelen
© Jan Kempenaers
6 Passief sporthal Linkeroever
© Tom Thys architecten
7 Laken
Architecten Tom Thys en Adinda Van Geystelen
© Jan Kempenaers
8 Sociale woningen Asse
Tom Thys architecten i.s.m. Fris in het landschap
© Tom Thys architecten
9 Langemark
© Tom Thys architecten

P 28–29
GEHL ARCHITECTS

1 2 3 Madison Square
© Gehl Architects
4 5 6 Sao Paolo
© Gehl Architects

P 30–31
NULMOMENTEN

1 Pandgang Sint-Lucas Gent
© Geneviève Marginet

P 32–33
OMGAAN MET ERFGOED

NOA ARCHITECTEN

1 Texture
© noA architecten
2 Stadhuis Menen
© Frederik Vercruysse

DERTIEN 12

1 © Maarten Verminck 02
2 Woning Decock
© Lisa vandamme
3 © Thomas De Bruyne

URBAIN

1 © Urbain architectencollectief
2 © Urbain architectencollectief

ADRIAAN D'HALLUIN

1 2 BNP-Paribas Fortis van be Baumschlager Eberle i.s.m. Styfhals & Partners
© MdP

P 34–35
GIJS VAN VAERENBERGH

1 Bridge
Gijs Van Vaerenbergh
© Jeroen Verrecht

P 36–37
PECHA KUCHA EVENT

25.09.14 in Gent, Altar
© Arnout Fonck

P 38–39
ATELIER BOW-WOW

1 Split Machiya
© Atelier Bow-Wow
2 3 Mountain House
© Atelier Bow-Wow
4 Section drawing
© Atelier Bow-Wow

P 40–41
BOUROULLEC

Linker versus rechterpagina
1 Architecture Bouroullec: Floating House (2006)
© Bouroullec
2 Chair Bouroullec: met Vegetal Chair (2009)
© Bouroullec
3 Cuisine Bouroullec: Disintegrated Kitchen (1998)
© Bouroullec
4 Architecture_MVS: Keukenpaviljoen Boxy's (2005)
© The Maarten Van Severen Foundation
5 Chair MVS: Maarten Van Severen signeert .03's bij de lancering op de beurs Orgatec (1998)
© The Maarten Van Severen Foundation
6 Cuisine MVS: Keuken (niet gedateerd)
© The Maarten Van Severen Foundation

P 42–43
BLAF ARCHITECTEN

1 08-353-TLSN
© Stijn Bollaert
2 08-0303-ABA
© Stijn Bollaert
3 11-0433-BOW
© Stijn Bollaert
4 10-0412-DNA
© Stijn Bollaert
5 08-315-GBL
© Stijn Bollaert

P 44–45
AMPE.TRYBOU

1 2 NAC Gavere
© Eli Lammertyn
3 Woning AT
© ampe.trybou architecten
4 IRMA
© Frederiek Ampe
5 384.5.2lijn
© ampe.trybou architecten
6 588lijn
© ampe.trybou architecten
7 627lijn
© ampe.trybou architecten

P 46–47
OFFICE KGDVS

1 2 3 After the Party
© Bas Princen
4 5 Oase square
© Bas Princen
6 7 Weekend house
© Bas Princen
8 9 10 Wijnpers
© Bas Princen

PARTNERS

THE MAARTEN VAN SEVEREN FOUNDATION

UNIVERSITEIT GENT

KUNSTENCENTRUM BUDA

Expo Lab

CONCERTGEBOUW

ORDE VAN ARCHITECTEN
VLAAMSE RAAD

HoGent

west-vlaanderen
de gedreven provincie

LEIE DAL

design regio kortrijk

we are
the next generation
WEEK VAN HET ONTWERPEN

SPONSORS

Vlaanderen
verbeelding werkt

Wienerberger

vola

ARCHIPEL

ARCHIPEL
Dracenastraat 33
9000 Gent
info@archipelvzw.be
www.archipelvzw.be

VOORZITTER
Bruno Vanbesien

ZAKELIJK LEIDER
Wim Supply

ARTISTIEK LEIDER
Hera Van Sande

SECRETARIAAT
Martine Pollier
Tempelhof 21
8000 Brugge

SAMENSTELLING
Hera Van Sande

RAAD VAN BESTUUR
Andie Decock
Sigrid Decraemer
Annemie Demeulemeester
Marc Felix
Arnout Fonck
Frederik Tomme
Bruno Vanbesien
Géry Vandenabeele
Jan Vandewalle
Joost Vanhove

ALGEMENE VERGADERING
Ignace Berten
Filip Canfyn
Koen Cappon
Philip Cardinael
Joost Declercq
Roland Decorte
Freddy Deschacht
Miek Goossens
William Lievens
Dominique Pieters
Robert Roelants
Peter-Jan Scherpereel
Lies Trybou
Paul Vandenberghe
Philippe Vierin

GRAFISCH ONTWERP
Ronny en Johny.be

V.U.
Bruno Vanbesien

cahier

Cahier is een periodieke publicatie van Archipel.

Archipel is passie voor hedendaagse architectuur.

info@archipelvzw.be
www.archipelvzw.be

ARCHIPEL